

УДК 330.34:336.22(477+480)

JEL H21, H25, O31

DOI 10.18524/2413-9998.2023.2(54).297337

О. В. Побережець,

доктор економічних наук, професор,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058, Україна
e-mail: olga-poberezhec@ukr.net
ORCID 0000-0003-1535-9991

М. О. Філатова,

здобувач 1 курсу магістратури спеціальності Менеджмент,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058, Україна
e-mail: mashafilatova@stud.onu.edu.ua

ЕФЕКТИВНА ПОДАТКОВА СИСТЕМА ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ДЕРЖАВІ: ДОСВІД ФІНЛЯНДІЇ ТА УКРАЇНИ

У статті досліджено теоретичні і методологічні аспекти податкової системи країни в аспекті її впливу на розвиток інноваційних процесів. Визначено роль податкових надходжень у економічному та інноваційному розвитку держави, які є основним джерелом фінансування секторів суспільних послуг. Значну увагу приділено ролі податкової політики в розвитку національної інноваційної системи. Елементами бізнес-екосистеми сьогодні є стартапи, венчурний бізнес, інкубатори, акселератори, технопарки та інші структури, розвиток яких забезпечує впровадження нових ідей та технологій. Податкова система визначається як ключовий елемент функціонування держави та регулювання економіки і має враховувати потреби інноваційних структур для забезпечення розвитку держави. Для аналізу впливу податкової системи на інноваційні процеси обрано Україну та Фінляндію як представників Східної та Північної Європи відповідно. Проаналізовано пропорційне оподаткування в Україні з можливістю вибору спрощеної системи та прогресивний метод оподаткування у Фінляндії зі зростанням ставки у міру зростання доходів. В роботі визначено значну різницю в рівні культури сплати податків між країнами: у Фінляндії високий рівень культури, що підтримується ефективним використанням бюджетних коштів для створення суспільних благ, а в Україні достатньо низький через відповідно низький рівень довіри населення до влади та задоволення їх суспільних потреб. Аналіз податкових систем обох країн допоміг визначити роль податкової політики в інноваційному розвитку держави та підтримці інноваційного середовища, включаючи реалізацію стартап-проектів. Дослідження включає аналіз глобальних рейтингів стартап-екосистем та порівняння місця Фінляндії і України в них, що аргументує важливий вплив податкової системи на інноваційний

розвиток держави.

Ключові слова: податкова система, податкова політика, інновація, інноваційне середовище, стартап.

Вступ. Активність інноваційних процесів у державі безпосередньо впливає на рівень її економічного розвитку, тому сьогодні існує потреба у створення сприятливого інноваційного середовища, на яке впливає безліч факторів, одним з яких є податкова система країни. Для України дана проблема є ще більш гострою в розрізі післявоєнного розвитку держави. Тому сьогодні важливо досліджувати умови інноваційного розвитку не лише в Україні, а й досвід зарубіжних країн з подальшою перспективою його використання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розвиток інноваційної системи держави та фактори впливу на неї сьогодні є об'єктом досліджень багатьох вітчизняних науковців, серед яких Тютюнникова С. [1], Фрідман О. [1], Білік Р. [2], Котвицька Н. та інші, а також зарубіжних дослідників, серед яких Ченг. Я. [3], Уан У. [3], Ахмад С. [3] та інші. При цьому роль податкової системи в економічному та інноваційному розвитку зазначали Поснова Т. [6], Циганкова С. [6], Тиберій В. [7], Шварцер Х. [7], Ротвелл Р. та інші. Тому дослідження впливу податкової політики на розвиток інноваційних процесів в державі є актуальним як на національному рівні, так і на глобальному для впровадження досвіду інших держав у вітчизняній податковій системі.

Метою роботи є дослідити теоретико-методологічні аспекти впливу податкової системи на інноваційні процеси в Україні та Фінляндії.

Методи дослідження. Для реалізації мети дослідження використовувалися наступні методи: теоретико-методологічний аналіз літератури, змістовий аналіз наукових праць, системний аналіз та синтез, порівняльний метод.

Результати та обговорення. Податкова система є важливим та необхідним елементом функціонування держави та регулювання ринкової економіки. За рахунок сплачених громадянами податків здійснюється фінансування державних видатків, які включають забезпечення суспільних послуг, таких як охорона здоров'я, освіта, інфраструктура, безпека та соціальна підтримка. Податкові надходження є основним джерелом фінансування цих секторів та допомагають забезпечити стабільність і стійкість фінансової системи держави.

Податкова політика здійснюється не лише з метою впливу держави

на суб'єкти господарської діяльності, а їй повинна забезпечувати реалізацію функції соціальної справедливості, регулювання економічних процесів та стимулювання інвестицій. Рівень виконання всіх наведених функцій прямо впливає на розвиток національної інноваційної системи.

Засновником поняття «національної інноваційної системи» (НІС) прийнято вважати професора Сассекського університету К. Фрімана. Він визначав НІС як комплекс дій з розвитку технологічної політики, здатної забезпечити економічний успіх країни [1]. Інноваційне підприємництво відіграє важливу роль у національній інноваційній системі. Сьогодні сформувалася певна бізнес-екосистема, пов'язана з інноваційним підприємництвом [2], що виступає ядром для створення і впровадження нових ідей, технологій та продуктів, які сприяють економічному зростанню та розвитку. Основні елементи бізнес-екосистеми представлені у табл. 1.

Таблиця 1

Елементи інноваційної бізнес-екосистеми

Елемент	Характеристика
Стартапи та венчурний бізнес	Є джерелом новаторських ідей, впровадження нових технологій і моделей бізнесу та створення нових робочих місць
Інкубатори та акселератори	Надають підтримку та ресурси для стартапів, малого та середнього бізнесу
Технологічні парки та інноваційні центри	Середовище, в якому підприємства, наукові установи та університети працюють разом для спільного створення та комерціалізації інновацій
Інвестиційні і громадські фонди та державні програми	Виступають джерелами фінансування інноваційних проєктів
Кадровий потенціал та освіта	Передбачає наявність кваліфікованих і освічених спеціалістів та науковців з інноваційним мисленням та навичками

Джерело: розроблено авторами

Регулятором та стимулятором даної бізнес-екосистеми може виступати податкова політика [3], яка формує бюджетні надходження для їх подальшого використання в ефективній реалізації інноваційної політики. Для аналізу впливу податкової системи на розвиток інноваційних процесів було обрано основні аспекти податкової політики України та

Фінляндії як країн Східної та Північної Європи.

Україна відноситься до групи країн Європи, які розвиваються. Сучасне українське бізнес-середовище знаходиться в умовах кризи та невизначеності через вплив негативних зовнішніх чинників. Питання оподаткування в Україні регулюються Податковим Кодексом України та іншими нормативно-правовими актами, відповідно до яких діє пропорційне оподаткування, що передбачає незмінну ставку податку при збільшенні оподатковуваного доходу [4]:

- 18% - базова основна ставка податку на прибуток підприємств, а для суб'єктів проведення азартних ігор з використанням гральних автоматів додатково встановлюється ставка у розмірі 10%, для букмекерської діяльності – 18%, для проведення лотерей – 30%;
- 18% - ставка податку на доходи фізичних осіб;
- 20% - податок на додану вартість;
- 1,5% - військовий збір.

Проте в Україні існує можливість вибору спрощеної системи оподаткування, що передбачає сплату єдиного податку і містить елементи прогресивного оподаткування. Відповідно до цього підприємці розподіляються на три різні групи платників податків відповідно до лімітів доходу та ще деяких особливостей і сплачують при цьому єдиний податок у розмірі [2]:

- 10% прожиткового мінімуму для першої групи ФОП;
- 20% від мінімальної заробітної плати для другої групи ФОП;
- 5% чи 3% від суми доходів відповідно до сплати ПДВ.

Для третьої групи ФОП на час дії воєнного стану діє спеціальна ставка 2% для неплатників ПДВ.

Фінляндія вважається економічно розвинутою країною з низьким рівнем корупції та високим показником Індексу соціального прогресу, не дивлячись на досить високий рівень податкового навантаження на населення. Основним нормативно-правовим актом, що регулює податкову політику Фінляндії, як і в Україні, є Податковий кодекс, що поділяє податки на прямі та непрямі. Проте, на відміну від України, у Фінляндії використовують прогресивний метод оподаткування, який передбачає збільшення податкової ставки у міру зростання доходів. Розглянемо загальні ставки податків в Фінляндії [5]:

1. Податок на дохід фізичних осіб:

- 6,25% для доходів до 26400 євро на рік;

- 17,5% для доходів від 26400 до 43500 євро на рік;
- 21,5% для доходів від 43500 до 76100 євро на рік;
- 31,25% для доходів від 76100 євро на рік.

2. Податок на прибуток підприємств становить 20%, проте залежно від масштабів та сфери діяльності можуть застосовуватися індивідуальні ставки для підприємств. Наприклад, для стимулювання розвитку малого бізнесу ставка податку може зменшуватися до 8%. Також до цього податку включається податок на приріст капіталу, що також становить 20%.

3. Податок на дивіденди застосовується для фізичних осіб у розмірі 30% та для підприємств і організацій – 20%.

4. Ставка податку на додану вартість встановлюється для всіх представників бізнесу, чий дохід перевищує 10 тис. євро на рік у розмірі 24%, проте для деяких товарів та послуг використовується знижена ставка. Наприклад, 14 % для продуктів харчування та послуг громадського харчування і 10% для книг, кіно, культурних заходів та ін.

У Фінляндії культура сплати податків знаходиться на досить високому рівні, адже громадяни не лише дотримуються чітко обґрунтованого податкового законодавства, а й можуть обирати перспективні сфери використання бюджетних коштів. Представники влади, в свою чергу, забезпечують виконання всіх бюджетних проєктів створення суспільних благ задля підвищення суспільного добробуту.

В Україні культура сплати податків знаходиться на дещо нижчому рівні, що залежить від ряду причин, серед яких недостатній рівень довіри до влади, високий показник корумпованості чиновників, недосконалість формулювань у податковому законодавстві та неефективний перерозподіл бюджетних коштів.

Так як податкова система має значний вплив на фінансування інноваційної політики, то від її якості залежить і рівень розвитку інноваційних процесів. У Фінляндії більшість суспільних благ вже забезпечено владою на високому рівні, тому громадяни проявляють значний інтерес до розвитку інновацій. В Україні суспільні послуги забезпечені на середньому рівні, а через воєнні дії, що призводять до руйнування інфраструктури, їх якість знижується ще більше.

Податкова система України має вплив на стимулювання інноваційної діяльності в країні, проте він знаходиться на підтримуючому рівні [6]. Насамперед, підприємства, які займаються науково-дослідною ро-

ботою, можуть отримати певні податкові пільги на витрати, пов'язані з дослідженнями та розробками, а саме податкові кредити та знижені ставки. Також в Україні на законодавчому рівні визначено ініціативи для привернення інвестицій у стартапи. Наприклад, інвестори можуть отримати певні податкові пільги або знижені ставки податку на прибуток за інвестиції у стартапи. Найбільшим чином влада стимулює інноваційну діяльність малого та середнього бізнесу. Головними проблемами залишаються ухилення суб'єктів бізнесу від податків та неоднозначне трактування деяких податкових положень.

У Фінляндії та більшості скандинавських країн всі наукові розробки фінансують державою на конкурсній основі. При цьому держава покриває майже 70% витрат діяльності університетів та різних наукових установ. Уряд Фінляндії активно заохочує підприємців до інноваційної діяльності та розробки інноваційних стартапів за допомогою субсидій, грантів та компенсації їм частини податкових зборів. Значну частину податків влада спрямовує на інвестиції в технологічний розвиток, включаючи підтримку інфраструктури, науково-дослідних центрів та інших технологічних проєктів.

В контексті інноваційного розвитку держави необхідно розглянути рівень впровадження та реалізації стартапів у цій державі [7]. Адже стартапи більшою мірою спрямовані на вирішення унікальних та соціально і економічно важливих проблем, які потребують сучасних інноваційних рішень. Результатом стартапів можуть бути нові технології, продукти та послуги, які стають гідними конкурентами традиційній галузі та призводять до високого технологічного розвитку.

Дослідження StartupBlink охоплює понад тисячу міст і сотню країн у 11 галузях та десятках підгалузей [8]. Воно передбачає розрахунок Індексу глобальної стартап-екосистеми для цих країн та міст, який щороку використовується сотнями тисяч засновників стартапів, корпораціями та іншими учасниками для підтримки важливих рішень у сферах політики, стратегії, переселення та інвестицій.

Тому розглянемо місце Фінляндії та України у рейтингу за Індексом глобальної стартап-екосистеми, щоб проаналізувати вплив функціонування податкової системи на сприятливість інноваційного середовища в країні.

У 2023 році Фінляндія знаходиться на 13 місці у світовому рейтингу глобальних стартап-екосистем, покращивши своє положення на 1

позицію, порівняно із двома останніми роками. Щодо регіонального рейтингу, Фінляндія також піднялася на одну позицію, випередивши Естонію і посідає 5-те місце в ЄС та 7-ме в Європі [8].

Високий рівень стартап-екосистеми Фінляндії ґрунтується на декількох важливих перевагах, зокрема використанні передових технологій у господарських операціях, висококваліфікованому людському капіталі та значних можливостях для наукових досліджень і розвитку. Фінське суспільство характеризується своєю стабільністю, свідомістю та прозорістю, з низьким рівнем бюрократії та великим бажанням освоювати нові технології.

Тому Фінляндія є достатньо привабливою країною для залучення інвестицій у інноваційну сферу і вважається однією з найбільш сприятливих для бізнесу країн у світі. Значущу роль в цьому грає сектор державного управління, який надає різноманітні стимули та активно підтримує стартапи. В аспекті податкової системи країни, уряд надає фінансову підтримку та послуги податкового менеджменту для інноваційних підприємств на ранніх стадіях розвитку, а також забезпечує низькі податкові ставки для даних підприємств. Тому Фінляндія покращує свої позиції у рейтингу глобальних стартап-екосистем і прагне до найвищого рівня інноваційного розвитку для покращення якості суспільного життя.

Важливим прикладом проінноваційної діяльності уряду є Фінський стартап-дозвіл, що сприяє розвитку міжнародних підприємців із країн, які не є членами Європейського Союзу у сфері розробки та реалізації власних стартапів у Фінляндії [8]. Ця ініціатива підкреслює сприяння фінського уряду впровадженню інновацій та глобальній співпраці у сфері стартапів.

У 2022 році повномасштабна війна в Україні дуже негативно вплинула на розвиток стартапів в Україні, спричинивши значне падіння позицій у цій галузі. У глобальному рейтингу 2022 року Україна опустилась з 34-го на 50-те місце (перед Угорщиною та після Південно-Африканської Республіки; на першому місці — США), а серед європейських країн посіла 30-ту позицію (–9 проти 2021-го). У 2023 її позиція дещо покращилась — 49-те місце серед усіх країн світу, Україна обійшла найближчих конкурентів — Угорщину та Сербію. [9]

Загалом, Україна характеризується значним резервом висококваліфікованих та сучасних освічених ІТ-фахівців. Сучасна освіта над-

ає якісні знання для інженерів, програмістів та розробників, які реалізують стартап-проекти та сприяють інноваційному розвитку держави. Уряд України впроваджує різні ініціативи для підтримки ІТ-сектору та стартапів. Серед них податкові пільги, гранти та програми для сприяння інноваціям і підприємництву, які створюють сприятливу екосистему для розвитку стартапів.

Враховуючи зусилля держави щодо підвищення цифрової грамотності населення та поступовий розвиток платформи Дія, очевидно, що Україна має великі шанси зміцнювати свій імідж як країна з потужним ІТ-потенціалом за умови системних проактивних комунікацій [9]. Сьогодні проблема просування ІТ-потенціалу країни має вирішуватись на стратегічному рівні і держава має активно підтримувати суспільні ініціативи в даному аспекті. В умовах повномасштабної війни стратегічні інноваційні рішення закладають фундамент у швидше повоєнне відновлення української економіки.

Висновки. Досвід реалізації податкової політики скандинавських країн, до яких належить Фінляндія, є зразковим для України в аспекті культури сплати податків та їх ефективного використання. В країнах з високим рівнем розвитку ринкової соціально-орієнтованої економіки пріоритет в наповненні державного бюджету належить податку на прибуток, тому є доцільним використання прогресивного методу оподаткування. Також якісну систему оподаткування характеризує неможливість вільного трактування понять податкового законодавства як платниками податків, так і податковими органами. Це виключає можливість ухилення від сплати податків за рахунок прогалів у податкових положеннях та зменшує кількість конфліктів між суб'єктами оподаткування. Одним із засобів підвищення культури сплати податків у Фінляндії виступають ЗМІ, які висвітлюють порушення податкового законодавства організаціями задля погіршення їх загального іміджу. Дані заходи позитивно впливають на якісне використання податкових надходжень, включаючи інноваційну сферу.

Список використаної літератури

1. Тютюнникова С. В., Фридман О. А. Національна інноваційна система: сучасні тренди та виклики для України. Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2020. № 12. С. 224-232.

2. Білик Р. С. Інвестиційний потенціал інноваційного розвитку національних економік та шляхи його модернізації. Науковий погляд: економіка та управління. 2019. № 3(65) . С. 18 – 28
3. Cheng Y., Awan U., Ahmad S., Tan Z. How do technological innovation and fiscal decentralization affect the environment? A story of the fourth industrial revolution and sustainable growth. Technological Forecasting and Social Change. 2021. Vol 162.
4. Податковий кодекс України: Закон України від 21.11.2021 р. №1617-IX. Відомості Верховної Ради України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 14.09.2023).
5. Сайт Фінської податкової адміністрації. URL: <https://www.vero.fi/en/individuals/> [in English] (дата звернення: 13.09.2023).
6. Поснова Т. В., Циганкова С. Л. Особливості здійснення бюджетно-податкової політики та шляхи її вдосконалення. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 3. С. 71–75.
7. Tiberius V., Schwarzer H., Roig-Dobón S. Radical innovations: Between established knowledge and future research opportunities. Journal of Innovation and Knowledge, 2021. Vol. 6, issue 3. P. 145-153.
8. Global Startup Ecosystem Index 2023. URL: <https://techbbq.dk/wp-content/uploads/2023/09/Startup-Blink-GSEI-2023.pdf> [in English] (дата звернення: 13.09.2023).
9. IT-імідж України у світі. URL: https://brandukraine.org.ua/documents/101/Ukraines_IT_perceptions_report_web_29_09_2023.pdf (дата звернення: 30.09.2023).

Стаття надійшла 15.09.2023 року

O. V. Poberezhets,

Dr. Sc. (Economics), Professor,
Odesa I. I. Mechnikov National University,
24/26, Frantsuzskyi Blvd., Odesa, 65058, Ukraine
e-mail: olga-poberezhec@ukr.net
ORCID 0000-0003-1535-9991

M. O. Filatova,

Master student of Management (first year),
Odesa I. I. Mechnikov National University,
24/26, Frantsuzskyi Blvd., Odesa, 65058, Ukraine
e-mail: mashafilatova@stud.onu.edu.ua

**EFFECTIVE TAX SYSTEM AS A DRIVER OF INNOVATION
PROCESSES: A COMPARATIVE STUDY OF FINLAND AND
UKRAINE**

This article explores the theoretical and methodological aspects of a country's tax system in terms of its impact on the development of innovation processes. It identifies the role of tax revenues in the economic and innovative development of a state, serving as a

primary source of funding for sectors providing public services. The study emphasizes the role of tax policy in the development of a national innovation system, focusing on elements such as startups, venture business, incubators, accelerators, and technology parks within the current business ecosystem. The tax system is defined as a key element in the functioning of a state and the regulation of its economy, considering the needs of innovative structures to facilitate national development. Ukraine and Finland are chosen for the analysis of the impact of the tax system on innovation processes, representing Eastern and Northern Europe, respectively. The study analyzes proportional taxation in Ukraine, including the option of a simplified system, and progressive taxation in Finland, where tax rates increase with income growth. The research highlights significant differences in tax payment culture between the two countries. Finland exhibits a high level of tax culture, supported by the effective use of budgetary funds to create public goods. In contrast, Ukraine has a relatively low tax culture due to the population's low trust in the government and satisfaction with their social needs. The analysis of both countries' tax systems helps determine the role of tax policy in the innovative development of a state and the support of an innovative environment, including the implementation of startup projects.

Keywords: tax system, tax policy, innovation, innovative environment, startup.

References

1. Tiutiunykova, S., & Fridman, O. (2020). National innovation system: current trends and challenges for Ukraine. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (12), 224-232. [in Ukrainian].
2. Bilyk R. S. (2019). Investment potential of innovative development of national economies and ways of his modernisation. *Scientific View: Economics and Management* (3(65)), 18-28. [in Ukrainian].
3. Cheng, Y., Awan, U., Ahmad, S., & Tan, Z. (2021). How do technological innovation and fiscal decentralization affect the environment? A story of the fourth industrial revolution and sustainable growth. *Technological Forecasting and Social Change*, 162, 120398.
4. Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 21.11.2021 No.1617-IX. Verkhovna Rada of Ukraine website. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Accessed: 14.09.2023). [in Ukrainian].
5. Finnish Tax Administration website. URL: <https://www.vero.fi/en/individuals/> (Accessed: 13.09.2023).
6. Posnova, T., & Tsygankova, S. (2020). Peculiarities of implementation of budgetary policy and ways of improvement. *Investytsiyyi: praktyka ta dosvid*, (3), 71–75. [in Ukrainian].
7. Tiberius, V., Schwarzer, H., & Roig-Dobón, S. (2021). Radical innovations: Between established knowledge and future research opportunities. *Journal of Innovation & Knowledge*, 6(3), 145-153.
8. Global Startup Ecosystem Index 2023. URL: <https://techbbq.dk/wp-content/uploads/2023/09/Startup-Blink-GSEI-2023.pdf> (Accessed: 13.09.2023).
9. IT Image of Ukraine in the World. URL: https://brandukraine.org.ua/documents/101/Ukraines_IT_perceptions_report_web_29_09_2023.pdf (Accessed: 30.09.2023). [in Ukrainian].